

Rådhusstræde 13, 1466 København K, tlf: (01) 156052, postgiro: 160039

Bugtrøret i Århus

Endnu et eksempel på at politikerne - trods advarsler og protester fra sagkyndige - vælger den dårligste og på kort sigt billigste løsning på et problem. Side 8

Hvad sker der med affaldet fra Barsebäck

Svenskerne har fundet løsningen på affaldsproblemet. De har indgået aftale med et udenlandsk selskab, der modtager affaldet, men aner iøvrigt ikke, hvad der sker med det. Side 5

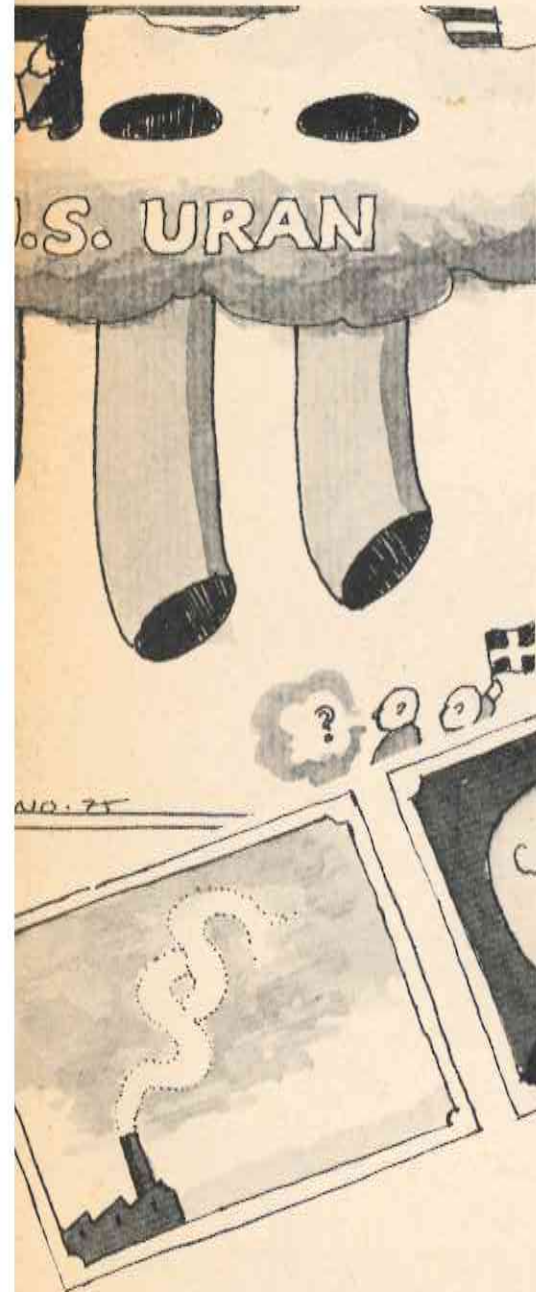


Nye tider - mere energi

Danmarks afhængighed af de multinationale selskaber, som blev tydelig under "energikrisen" - bliver ikke mindre ved at erstatte olien med atomenergi. Side 2.

Arbejdssygdomme

Hvad er det for arbejdssygdomme, der plager mennesker i Danmark. Hvem er det som bliver ramt. Og hvorfor gør de det - det fortæller denne anden artikkel om. Side 10.



Udgiver:

NOAH

Rådhusstræde 13¹

1466 København K.

Tlf. (01) 15 60 52.

Giro 556 00 39.

Åbningstid: kl. 10-16 mandag-fredag samt de fleste hverdagsaftener.

Abonnement

NOAH 25-36 kr. 35,00.

NOAH 37-46 kr. 45,00.

Udkomne numre fra NOAH 10

kan købes, så længe oplag haves.

NOAH 10-18: kr. 2,00 pr. nr.

NOAH 19-24: kr. 3,00 pr. nr.

Bestilling af abonnement eller ældre numre sker ved indbetaling på giro 556 00 39. Anfør på talonen, hvilke numre der ønskes tilsendt.

Meddelelser om flytning sendes til posthuset.

Reklamationer over udeblivelser uregelmæssigheder i levering meddeles posthuset, som skal ligge inde med de(t) manglende eksemplar(er).

NOAH-bladet udkommer, når der er stof til et nummer, og altså ikke på faste tidspunkter.

NOAH er redigeret af:

Jesper Ansbæk

Jørgen Boldt

Henrik Høgh

Bruno Ingemann

Niels Erik Norsker

Mette Kvist Jørgensen

INDHOLD

Nye tider - mere energi.....	2
Solen.....	2
Barsebäck-affaldet.....	3
Miljølejren 75.....	6
Madopskrifter.....	7
En dejlig sommerdag.....	7
Bugtrøret i Århus.....	8
Tegneserien.....	9
Arbejdssygdomme.....	10
Boganmeldelser.....	15

Skal vi have atomkraft i Danmark

I NOAH's artikelserie om energi med fokus på atomkraften er vi nu nået til at behandle problemet omkring forsyningssikkerheden. Artiklen peger på, at atomenergien er en dårlig løsning til at mindske Danmarks uhyre sårbare situation og lægger samtidig nogle bedre løsningsforslag på bordet.

I tidligere artikler i serien er følgende emner behandlet: Hvad der foregår i et atomkraftværk (nr. 28), problemet med affald fra atomkraftværkerne (nr. 31 og 34), solen som alternativ energikilde (nr. 33) og mulighederne for uheld på atomkraftværkerne (nr. 35).

Nye tider - mere energi

Af frygt for at genoplive "energikriser" som den, der fandt sted i vinteren 1973 - 74 snakkes der for tiden meget om, at Danmark bør nedsætte sin energifafhængighed af omverdenen. I Øjeblikket får vi ca. 90% af vores samlede energiforbrug dækket via olie, mens resten dækkes af kul. Det er klart en meget sårbar situation, og som forslag til en bedring af situationen, peger mange på atomenergien. Jo flere energikilder jo mindre afhængighed, siger man. Lad os se lidt på holdbarheden af dette argument.

Større import, større afhængighed

Med de nuværende udviklingstendenser og fremtidsplaner vil Danmarks olieforbrug også fremover stige, uanset om vi får atomkraftværker eller ej. Så selvom olieandelen i procenttal eventuelt vil falde bliver resultatet en øget afhængighed af olielande/-selskaber. Dette er jo ikke et spørgsmål om hvor meget vi bruger i forhold til andre energikilder (som mange politikere, der kun kan regne i procenter synes at mene), men et spørgsmål om hvorvidt det samlede olieforbrug vil stige eller falde.

I dag er Danmark totalt uafhængig af diverse atom-interesser. Afhængigheden af atomenergi kan således i hvertfald ikke blive mindre end den er i dag. Og da atomenergi i givet fald skal lægges oven i olieenergien og ikke erstatte denne, må det samlede resultat nødvendigvis være at afhængigheden vil forøges.

Ressourcernes fordeling

Det er altså ud fra en simpel betragtning ganske indlysende, at Danmarks energifafhængighed også i frem-

tiden vil vokse. Men det er jo ikke lige meget hvor meget den vokser, og vi kan da stille spørgsmålet om atomenergien vil nedsætte eller forøge stigningstakten.

Først lidt om energiresourcernes geografiske fordeling.

Man kan ikke med sikkerhed sige, hvor store ressourcerne er og hvordan de er fordelt mellem landene. Vi kan kun udtale os om de hidtil fundne forekomster, og da ser billedet således ud:

For oliens vedkommende findes de største fund i Mellemøsten (40%), Sovjet, Kina og Østlandene (22%), USA (13%) og Latinamerika (11%). Med hensyn til uranen, ved vi ikke hvor meget der findes i de socialistiske lande (det drejer sig efter alt at dømme om store mængder). For resten af verden fordeles uranen som : USA (32%), Canada (22%), Sydafrika (19%), Australien (14%), Frankrig (4%) og Nigeria (2%). Tallene er meget usikre og afhænger af mange forskellige faktorer. Generelt kan det dog siges, at uranen er mere spredt end olien selvom det godnok er en beskedent forskel.

Og dette har derfor - med begrænset styrke - været brugt som argument for atomkraften.

atomindustrien kan vi imidlertid danne os et løseligt billede af de multinationale selskabers magt på området.

Hvad angår uranressourcerne så kontrollerede de amerikanske olieselskaber i 1970 25% af landets uranproduktion og 50 % af reserverne (1). Men olieselskaberne har endnu ikke formået at lægge deres klamme hånd på selve atomindustrien.

Atomreaktormarkedet er i høj grad monopoliseret og domineres af de to amerikanske selskaber Westinghouse (W), som laver trykvandsreaktorer, og General Electric (GE), som laver kogendevandsreaktore. GE og W var i 1973 placeret på henholdsvis femte og nittendepladsen på FN's liste over verdens største selskaber. Disse to reaktortyper har erobret ca 85% af markedet. Af de 10 største vestlige atomkraftselskaber arbejder de 9 på licenser fra W og GE. Det 10. selskab, det svenske Asea-Atom, har indtil videre kun aftalt forskningssamarbejde med de amerikanske selskaber. De fransk-engelsk gaskølede reaktorer (Magnox) laves ikke mere. I efteråret 1974 meddelte den engelske atomenergiekommission, at den ville indstille

produktionen, som startedes i 1950-erne. De vesttyske koncerner AEG og Siemens samt sammenslutningen KWU opererer også på licenser fra W og GE. W har endvidere 45% af aktierne i det franske Framatom og GE 50% af aktierne i det engelske British Nuclear Company.

Gulf- og Shell - koncernerne har forsøgt tilsammen at bryde W's og GE's dominerende rolle ved at udvikle en højtemperatur gaskølet reaktor, som dog endnu ikke har erobret nogen større del af markedet. Den canadiske tungtvandsreaktor CANDU har ca 5% af markedet.

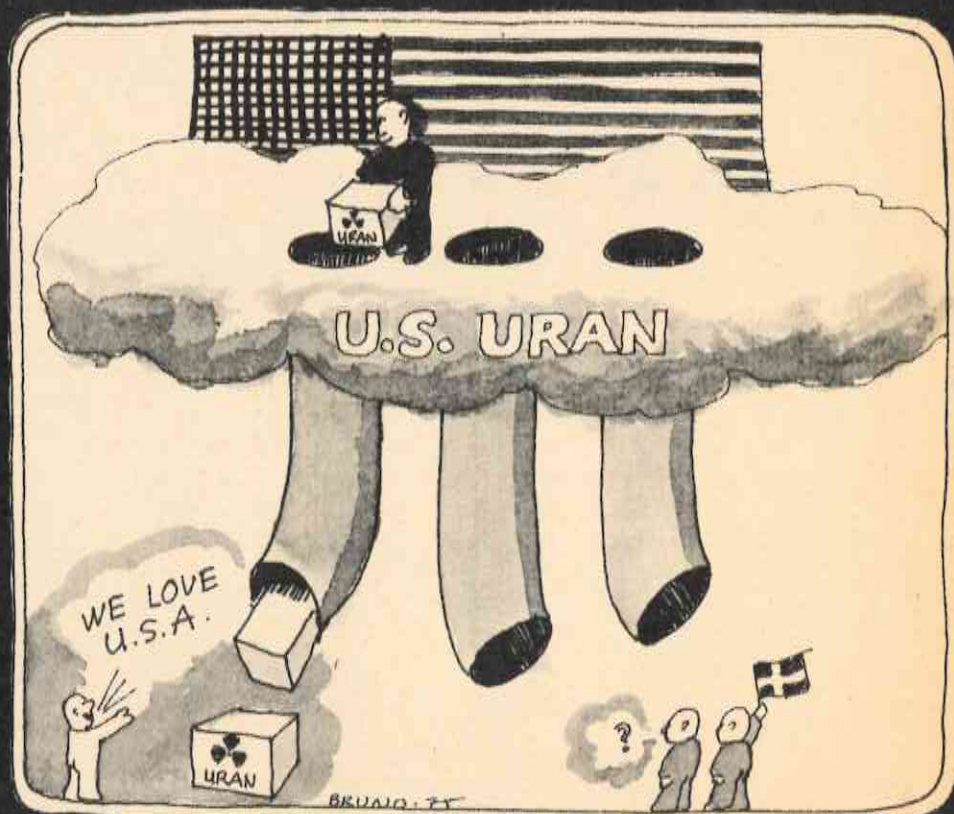
Monopoliseringstendenserne sker altså ikke uden kamp mellem de forskellige finansgrupper. Denne konkurrence samt patent-systemet, som hindrer forskningsresultaternes frie spredning, har forårsaget, at der opstået en parallel forskningsvirksomhed på mange niveauer. Det har medført et stort antal reaktortyper og et vældigt nationaløkonomisk og ressource-mæssigt sløseri (2).

Formeringsreaktoren, som er den reaktortype, der nødvendigvis må efterfølge de nuværende typer, hvis atomenergien overhovedet skal have nogen væsentlig betydning

De multinationale selskaber

Nu er afhængighedsproblemet jo også et spørgsmål om i hvor høj grad de internationale selskaber kontrollerer ressourcerne og den teknologi, der er nødvendig for at kunne nyttiggøre ressourcerne. Og her ser billedet knap så lyst ud.

Det er imidlertid et overordentlig vanskeligt problem at redegøre for de multinationale selskabers indflydelse i atomindustrien, såvel som i enhver anden industri. Det er meget sparsomt, hvad der slipper ud af oplysninger herom, og ofte er oplysningerne urigtige. En schweizisk børs-mægler har meget rammende sagt om de schweiziske internationale firmaer: "Tror De på de tal, de har offentliggjort, så er deres fortjeneste så ringe, at de slet ikke har råd til at få deres årsberetninger trykt". Ved at sammenstykke en række oplysninger om



for energiforsyningen på længere sigt, er i dag stadig på forsøgs- og indledningsstadiet. I Sovjet, USA, England, Frankrig og Vesttyskland arbejdes der ihærdigt med formeringsreaktorer, men USA er det eneste land, der har forpligtiget sig til en massiv udbygning af denne reaktortype. Inden århundredeskiftet regner den amerikanske atomenergikommision med at have bygget 400 formeringsreaktorer. Det første værk, som skal være det første af en prototype, forventes at stå færdigt i 1980. Leverandør: Westinghouse (3).

U.S.A. styrer uransalget

Den storpolitiske situation bidrager også sit til at øge usikkerheden for mindre energimporterende lande som Danmark. Det fik vi et tydeligt eksempel på i juli 1974, da 17 landes atomenergi-projekter blev standset af den amerikanske atomenergikommisions beslutning om at begrænse salget af beriget uran. USA mente, at det var vigtigere at levere uran (og atomkraftværker) til Ægypten, Israel og Iran, og så måtte de lande, der havde afsendt bestilling før de tre kom til, pænt stille sig om bag i køen.

Den amerikanske atomenergikommision vil nu levere uran efter hvad den kalder "retfærdighedsprincippet". Med blot det mindste kendskab til amerikansk "retfærdighed" aner man, hvad det kommer til at betyde.

Mindre end et år senere blev EF taget på sengen af en amerikansk meddelelse om, at man med øjeblikkelig virkning stillede aftalerne om amerikanske leverancer af beriget uran i bero. Tidsskriftet EF-information (24. april, 1975) siger herom: "Det er tydeligt, at EF-kommisionen har måttet gøre sig betydelige anstrengelser for at undgå opdramatisering af affæren, og at man bag kulisserne er mere foruroliget, end det er kommet til udtryk officielt." Ja, tænk hvis sandheden skulle gå op for folk!

Med atomkraften indføres en ny form for afhængighed, der måske kan blive værre end diverse olie-landes og olieselskabers restriktio-

ner. På grund af de store risikomomenter, der er forbundet med udnyttelsen af atomenergien, kan vi risikere på én gang at måtte lukke adskillige atomkraftværker (evt. alle) for en periode.

I efteråret 1974 opdagede man revner i nogle rør på 4 amerikanske atomkraftværker. Af hensyn til sikkerheden beordrede atomenergikommisionen derefter 20 atomkraftværker lukket så de kunne blive undersøgt for lignende fejl. Mon alle atomkraftværker skal lukkes ned, når der sker en ulykke?

Men hvad så ?

Atomkraften vil ifølge de foreliggende planer ikke bidrage med mere end ca. 3% af den samlede energiforsyning i 1990 (4). Så hvis atomkraften skulle kunne nedsætte afhængigheden, ja så har det meget lange udsigter.

Det vil sige, at hvis Danmark på kortere sigt skal have reduceret sin afhængighed af udenlandsk olie må vi enten sprede importen på flere lande eller/og nedsætte importen.

Med hensyn til at nedsætte importbehovet er der rige muligheder:

- På Teknologisk Institut har man regnet ud, at vi ved at investere 1 milliard kroner i husisolering kan spare omkring 10% af det samlede energiforbrug, svarende til hvad der skal omkring 4 store (1000 MW) atomkraftværker til at producere - og et enkelt atomkraftværk i den størrelsesorden koster mindst 3 milliarder kroner.

- Danske Elværkers Forenings Udredningsafdeling har beregnet, at ligeledes 10% af det samlede energiforbrug kan spares ved at anvende kraftværkernes spildvarme til fjernvarme, i stedet for som nu at bruge det til opvarmning af havene omkring Danmark.

- Holland har på kun 5 år (1963-68) øget naturgassens andel af det samlede forbrug fra 1,7% til 19,1%. Skulle noget tilsvarende ikke kunne lade sig gøre i Danmark?

- ...

Kilder:

(1) N. Medvin: "The Energy Cartel - Who Runs the American Oil Industry". First Vintage Books Edition, 1974.

(2) H. Bernt: "Kernenergie und Monopolkapital". IPW Berichte, 1974 (DDR). En meget grundlig artikel vedrørende monopoliseringstendenserne på atomkraftmarkedet findes i tidsskriftet Energy Policy, september 1973.

(3) Environment, marts 1973 og juli 1974.

(4) "Udviklingen i elforbruget og elværkernes kapacitet", Handelsministeriet, januar 1975. Havde vi i stedet brugt de tidligere og væsentlige mere ambitiøse udbygningsplan ("Koordineret kraftværksudbygning i 1980'erne", Handelsministeriet, april 1974) var tallet blevet omkring 9,5%.

Jørgen Boldt

SOLEN

I januar 1975 blev den amerikanske atomenergikommision (AEC) delt i to: En Energi Forsknings og Udviklings Kommision (ERDA) og en Atomenergi Styrings Kommision (NRC), bl. a. ud fra en betragtning om, at når praktisk taget alle officielle energiaktiviteter er samlet under een kommision kan det meget let medføre en ensidighed i forskningen. Og det var også, hvad der hidtil var sket.

Allerede et halvt år efter denne deling er der sket en afgørende vending henimod en væsentlig større satsning på solen. ERDA har nu udgivet en rapport, hvor solenergien får samme forskningsmæssige prioritering som formeringsreaktoren. Formeringsreaktoren er den reaktortype, som hele atomenergien ser sin fremtid i. Fremover skal der altså lægges lige mange dollars i disse to energiformer.

Ifølge de nye planer skal solenergien i år 2020 bidrage med 25 % af USA's samlede energiforsyning. Omregnet i energienheder skal solen til den tid forsyne amerikanerne med en energimængde, der er 1/5 af verdens samlede forbrug i dag. Allerede om 10 år skal solens tilskud til det amerikanske energiforbrug være omkring 4 % af hvad hele verden bruger af energi i dag. (Science, 15. august. 1975).

Hvad sker der med affaldet fra Barsebäck

Undertegnede deltog den 7/3-75 i en arrangeret tur til Barsebäckværket. Turen bestod af modtagelse i en dertil indrettet bygning lidt fra selve værket, en rundvisning i den endnu ikke færdigbyggede del af værket - reaktor nr. 2, hvor den indre montage lige er påbegyndt, og en kort afskeds-snak med rundviserne i gæstebygningen til slut. Reaktor nr. 1, som er ved at blive kørt ind, og som efter planerne skal begynde at producere kraft til oktober, blev gemt omhyggeligt af vejen.

Modtagelsesbygningen indeholder først og fremmest en udstilling, bestående af diverse plancher over værket indretning - især den sikkerhedsmæssige del, de obligate prognoser og kurver over væksten i energiforbruget frem til år 2000, et billede af en underskøn dame i bikini (for at vise hvor dejlig varmt varmt vand bliver i Øresund ud for værket?) og udstilling af de arkæologiske fund fra udgravningerne i forbindelse med værket anlæggelse. Altsammen meget sobert, men naturligvis ingen antydning af, at der fra forskellig side er kommet endog meget saglig kritik af udnyttelsen af atomkraften.

Flugten fra ansvaret

Efter modtagelsen og lejlighed til at bese denne udstilling blev der orienteret om værket. Her var det igen alle de sikkerhedsmæssige foranstaltninger, der især blev trukket frem - specielt blev der lagt meget vægt på det meget lave strålingsudslip ved normal drift. Under orienteringen havde vi lejlighed til at stille spørgsmål til tre af de (efter eget udsagn) ledende eksperter ved projekteringen og bygningen af værket, og her kom flere interessante ting for dagen.

Til et spørgsmål fra en journalist ved Kristeligt Dagblad ang. hvilken effektivitet, man regnede med at komme til at køre med, med henvisning til de senest fremkomne tal for de større amerikanske værkers effektivitet, svarede, at man ikke kendte noget til disse tal, og iøvrigt var det sikkerheden og ikke økonomien, der var hovedsagen. Tallene for de amerikanske kraftværkers effektivitet er kommet fra AEC og viser, at den gennemsnitlige effektivitet

har været helt nede på ca. 55% af, hvad værkerne var bygget til at kunne producere, hvor man økonomisk har baseret værkerne på en ydelse svarende til ca. 80% af den "indbyggede" effektivitet.

På et spørgsmål fra undertegnede om, hvorvidt man fra værket side havde nogen garanti for, at det



højradioaktive affald fra de udbrændte brændselselementer vil blive omdannet til glasform, (hvilket er en forudsætning for en blot nogenlunde sikker håndtering af dette) svarede, at det havde man ikke, og at man ikke anede, hvad der blev af dette affald, kun at der var sluttet kontrakt med United Reprocessors, og at man iøvrigt fralagde sig ethvert ansvar for det. Det skal måske bemærkes, at svaret blev givet af den mand, som sandsynligvis vil komme til at stå for projekteringen og opførelsen af et eventuelt Gylling-næsværk.

Uløst affaldsproblem

Herudover fremgik det helt klart, at dele af det radioaktive affald har en halveringstid på op til 25.000 år, og at affaldsproblemet overhovedet ikke er afklaret endnu. Svaret kan næppe overraske, hvis man ved, at metoderne til omdannelse af det højradioaktive affald til glas dårligt nok er færdigudviklede. Der eksisterer heller ikke nogen fabriksanlæg, som kan foretage denne proces i større målestok. Omdannelse til glasform er en forudsætning for rigtigheden af bl. a. lederen af Risø's påstand om, at affaldet fra et atomkraftværk på et år kun vil fylde 1,6 kubikmeter. I flydende form fylder det 30-60 kubikmeter, og skal opbevares under konstant afkøling i dobbeltvæggede ståltanke, som alligevel tærer op i løbet af 30-40 år, hvorefter affaldet skal pumpes over i en frisk tank. Dette skal stå på i mindst flere tusinde år, medmindre affaldet kan omdannes til glasform, men der findes allerede millioner af liter af dette affald især i USA.

Den samlede affaldsmængde fra et atomkraftværk er meget større end det, der bliver tilbage efter oparbejdning af de brugte brændselselementer. På et spørgsmål om dette svarede, at affaldsmængden af middel- og lavradioaktivt affald fra Oskarshamnværket i løbet af tre år havde været 40 tons. Dette affald bliver sædvanligvis indstøbt i bitumen (inddampet hvis det er en vædske) og det skal opbevares i fra nogle få årtier helt op til tusind år eller mere før det er ufarligt.

Stig Melgaard, Kirsebærhuset, Tolvkarelevang, 3400 Hillerød.



På Miljølejren 75 gav den øgede bevidsthed sig mange udslag. En af dem kunne bl.a. læses i Information d. 28. 7. Under overskriften:

Nam Nam

Det er navnet på en af de mange ensartede læskedrikke, som vi kan tilbyde vore børn.

Er det mon ironi?

Når man ser på etiketten kunne man fristes til at tro, at drikken har noget med hindbær at gøre - men her bliver man skuffet. For ifølge varedeklarationen indeholder drikken følgende:

Hindbæraroma, sukker, sakkarin, citronsyre, tilsat konserveringsmiddel.

Mærkeligt nok står der ikke noget om farvestoffet, men da drikken har en "Indbydende" rød farve, må denne være kunstigt tilsat, da der ikke findes hindbærssaft i drikken; ligeledes er den "liflige" hindbærsmag et kunstprodukt.

De eneste naturlige bestanddele er vand og sukker - og så kan man jo sætte spørgsmålstegn ved, hvor sund drikken er for børn i voksenal

Vi undrer os over, at samfundet tillader en fabrikant at fremstille en børnedrik, som aldrig har set skyggen af et bær, og i stedet benytter tjærefarvestoffer (Food Red 17 og Ponceau 4R), som mistænkes for at være kræftfremkaldende. Food Red 17 er forbudt i Sverige, da det ikke er undersøgt grundigt nok for skadevirkninger

Det kan i hvert fald ikke være for børnenes skyld!

Når vi tænker på alle de øvrige giftstoffer, der findes i vore fødevarer og som ophober sig i kroppen, må vi se med ængstelse på vore børns opvækst.

Deltagere på NOAH's Miljølejr 75.



Mod atomkraft - for alternativ energi.



Stop madforureningen!



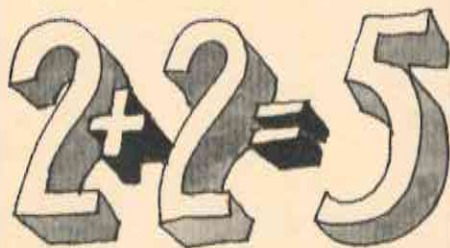
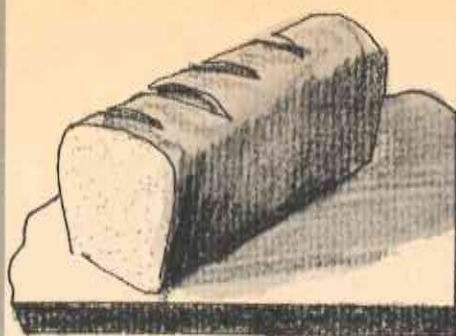
I den sunde madplan, vi forsøgte at praktisere på NOAH's Miljølejr 75, var der bla disse to favoritter:

Linsepostej

(4-6 personer)

125 gr linser
2 store løg
50 gr plantemargarine
2 spsk olie
3 hele æg
1/2 dl fløde
1/2 dl mælk
Havsalt
Karry
Allehånde eller nelliker
Tamari

Linserne lægges i blød i rigeligt vand dagen før. Linserne koges, hakkes og blandes med fint hakkede løg, smeltet plantemargarine, olie, piskede æg, fløde, mælk og krydderier. Smages til med Tamari og havsalt. Bages i en godt smurt og raspet form i 1 time ved 200 grader.



Kompletteringsbrød

3 dl vædske
25 gr gær
400 gr grahamsmel
100 gr soyamel
2 tsk salt

Gæren opløses i den lunkne vædske. De øvrige ting tilsættes. Dejen æltes godt og hæver 3/4 time. Æltes igen og formes til brød. Hæver 1/4 time, pensles og bages ved 200 grader i 3/4 time.

Proteinindholdet ved komplementering:

Når de spises hver for sig svarer 8 tekopper grahamsmel til 390 gr oksekød, og 2 tekopper soyamel til 340 gr oksekød - ialt 730 gr. Spises grahamsmel og soyamel sammen svarer de således til en mængde på 964 gr oksekød. Altså en øgning på 32%.

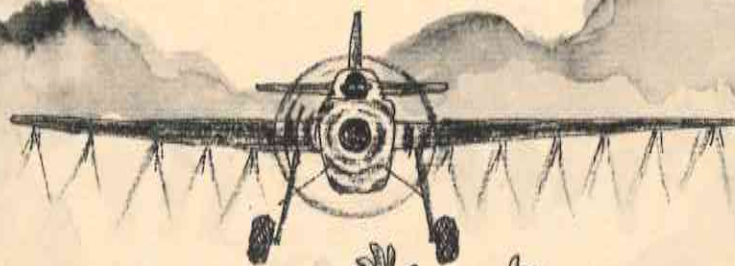
Jeg kørte en dejlig varm sommerdag ud på landet med min lille søn på 3 år på cyklen. Vi kørte ad små veje mellem grønne marker og det var lyst og godt og vi nød det i fulde drag. Pludselig kom der en flyver og begyndte at sprøjte markerne. Det var virkelig imponerende og min søn syntes det var vældig sjovt. Da skete der noget mærkeligt. Ud fra markerne kom harer, fasaner og agerhøns og satte sig midt på vejen, gispende efter luft.

Det var ganske forfærdeligt at se på og jeg kunne ikke lade være med at tænke: hvad sker der nu med deres arme unger, der ikke har en ærlig chance for at flygte? Vi kunne ikke blive ståen-

En
dejlig
sommer
dag...

de ret længe, for luften var så giftig og stinkende, at vi selv havde besvær med at trække vejret.

Jeg var dybt chokeret, og jeg kan slet ikke fatte, at dette er lovligt, men det er det selvfølgelig. Jeg har prøvet at tale med andre om det, men får kun den besked, at det er vældig sørgeligt, men det kan vi jo ikke gøre noget ved. Så står man der magtesløs og deprimeret og tænker: skal vi da ikke have lov til at være her allesammen, dyr såvel som mennesker, eller skal vi bare blive ved med at forurene, uden at tænke på, at næste generation også skal overleve.



Bugtrøret i Århus

Siden foråret 1972 har NOAH/Århus arbejdet på at forhindre udledning af utilstrækkeligt rensset spildevand til Århus Bugt. Planerne fra kommunens tekniske afdeling har været at bygge et ca. 2 km langt rør ud i bugten, og derigennem udløse mekanisk rensset spildevand.

En sovepude

Desuden frygter vi, at bugtrøret på langt sigt vil hindre en effektiv rensning af spildevandet, da bugtrøret flere gange er blevet omtalt som løsningen på Århus by's spildevandsproblem.

Vi har endvidere flere gange mødt påstanden, at det er spild af penge at ville rense før end evt. skader er konstateret. De borgerlige og de fleste socialdemokrater i byrådet vil således hellere forsøge at helbrede end at forebygge. Dette til trods for, at helbredelse altid er dyrere end forebyggelse.

Utilstrækkelig rensning

Kun et mindretal af byrådet lovede før valget at sikre en rensning ud over den mekaniske fjernelse af grovere urenheder. I efteråret 1974 har sagen været oppe i byrådet igen, og man har vedtaget kun at flytte skidtet ca. 2 km ud fra kysten.

Til denne vedtagelse er en tilføjelse for at imødegå protesterne (65.000 fra Erhvervs- og fritidsorganisationer samt NOAH/Århus).

Tilføjjelsen lyder: "Inden to år efter bugtrørets opførelse, skal der foreligge projekt til yderligere rensning ud over den mekaniske i

forbindelse med bugtrøret".

Hvordan skal denne tilføjelse tolkes? Hvad menes der med "projekt"?

Allerede i 1960 forlangte Landvæsenskommissionen, at spildevandet fra Århus skulle renses biologisk. Der er gået 15 år; intet er sket. Mon det vil gå lige sådan med "projektet til yderligere rensning"? Det lader desuden til, at Århus kommune undersøger forurening med lukkede øjne. Ved flere lejligheder har erhvervsfiskere og dykkere nemlig fremhævet, at fiskebestanden i bugten nær Århus by er gået stærkt tilbage i den seneste tid.

Uforsvarlig undersøgelse

Op til kommunevalget 74 blev NOAH 26-27 udgivet med artikler om bugtrørssagen. Her i blev den politiske udvikling i sagen ind til januar 1974 gennemgået, og grundlaget for bugtrørsplanerne blev gennemgivet som uholdbart. Kritikken mod isotopcentralens undersøgelse af Århus Bugt blev bl. a. fremført af bådfører Peter Riis, som selv deltog i undersøgelserne.

Siden har professor Jens Tyge Møller, Århus Universitet, udtalt, at han finder undersøgelsen af bugten "uforsvarligt primitiv". Dette har dog ikke anfægtet flertallet i byrådet.

Er røret nødvendigt

Begrundelsen for at bygge bugtrøret er, at man vil beskytte bade-strandene mod smittefare. Dette skulle ske ved, at spildevandet blandes grundigt med saltvand. De sygdomskim, som spildevandet medfører er vænnet til den saltkoncentration, der er i menneskets legeme. Saltkoncentrationen i havvand er betydelig større, og sygdomskimene dør efter længere tids ophold i saltvand. Røret skulle altså have en hygiejnisk effekt. Denne er imidlertid tvivlsom jfr. P. Riis's artikel og professor J. T. Møller.

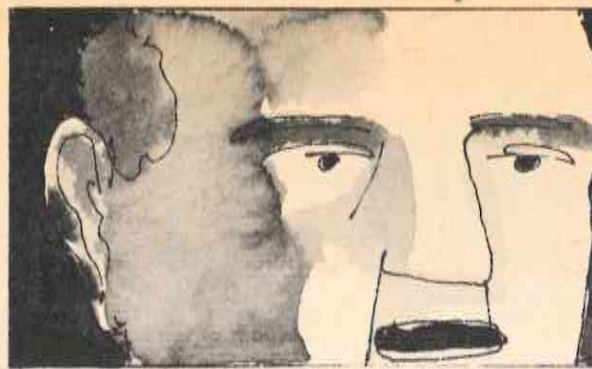
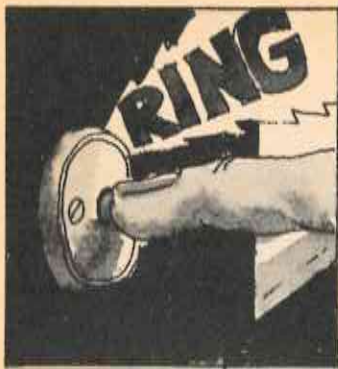
Man kan også dræbe sygdomskim ved at rense spildevandet kemisk ved fosfat-fjernelse med calciumhydroxid (læsket kalk) (se S. E. Jørgensens bog "Vandforurening"). Derfor mener vi, at røret ikke er nødvendigt, blot man renser spildevandet tilstrækkeligt.

Gunnar M. Hansen og
Thorkild Nielsen.

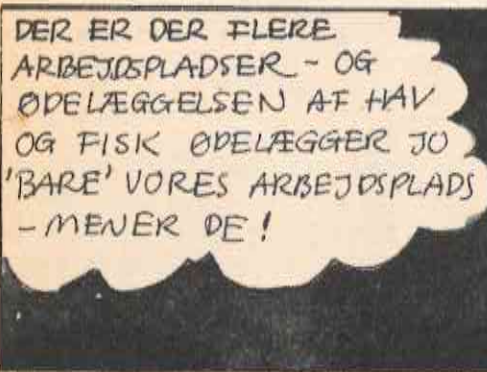


Bygningen af bugtrøret er begyndt.





DAV - JEG ER FISKER I KØGE BUGT. JEG HØRTE HVAD I LIGE SAGDE - OG I HAR RET - VI BLIVER SPILLET UD IMOD HINANDEN



ÅBEN KRIG MELLEM FISKERE OG ARBEJDERE I KØGE

PEJS

PEJSE-CENTRET

prov iskold

Merli-cider



GIFTENE TRUER JO OS ALLE. VI SKULLE HAVE FÆLLES INTERESSE I AT SKABE SUND JORD, REN LUFT OG HAV

VI MÅ STÅ SAMMEN

MEN HVORDAN?

Arbejdssygdomme hvor og hvorfor

I den anden artikel om arbejdsmiljø bliver nogle af de arbejdssygdomme, der plager mange mennesker i det danske samfund omtalt. Samtidig vil flere af de faktorer i samfundet, som er problemets årsag blive nævnt.

I en efterfølgende artikel i NOAH-Bladet vil der blive gjort rede for, hvordan man rent praktisk kan gribe det store arbejde an, det er, at få forebygget de tusinder af arbejdssygdomme.

Denne artikel har udgangspunkt i de sidste 5 års mange arbejderakademikerrapporter om sundhedsfarerne på vore arbejdspladser.

I de sidste 5 år er der blevet talt og skrevet så meget om arbejdsbetingede sygdomme, at man kunne få det indtryk, at en pludselig epidemi uden varsel havde ramt det danske industrisamfund. Men hvis man kigger nærmere på, hvilke slags sygdomme det drejer sig om, så kan det hurtigt fastslås, at langt de fleste arbejdssygdomme har været kendt i årtier, nogle i mange generationer, og enkelte i mere end 2000 år.

At støj kan ødelægge høreorganet, at støv kan ødelægge lungerne, at kemiske stoffer kan ødelægge levervæv og hjerne- og nervevæv, at akkordarbejde og forceret tempo kan give stress-sygdomme osv, alt dette har længe været kendt af lægevidenskaben. Og vore højt uddannede teknikere har ligeledes længe vidst, hvorledes man teknisk skulle ændre arbejdsmiljøet således, at man forhindrede sygdommene i at opstå. Men al denne viden er ikke blevet udnyttet.

Men situationen er værre endnu. Der indføres nemlig til stadighed nye kemiske arbejdsstoffer i industrien, i langt de fleste tilfælde uden at stofferne på forhånd undersøges for deres evt. sundhedsskadelige virkning. I virkeligheden er det kun et fåtal af de kemiske arbejdsstoffer der eksisterer i industrien i dag, som overhodet er undersøgt for deres virkninger på mennesker. Dermed kan vi se frem til, at der stadig vil dukke nye arbejdsbetingede sygdomme op.

Når man vil forsøge at afdække

baggrunden for alle disse sygdomme kommer man naturligvis til at beskæftige sig med den sundhedspolitik og dermed den politik der føres i vores samfund. Hvordan prioriterer vi vore ressourcer, vor viden og vore penge ?

I det efterfølgende skal jeg blot vise nogle eksempler på nogle af de arbejdssygdomme som har været omtalt i de senere års debat.



Støj

For nogle år siden beregnede arbejdstilsynet, at der herhjemme fandtes ca. 6000 arbejdspladser med et støjniveau over den nugældende støjgrænse på 90 dB (decibel) og at der her arbejder ca. 50000 mennesker (1). Men i een af Arbejdsmiljøgruppens rapporter (2) er det beregnet, at der blot inden for LO-området findes 340.000 arbejdere som har subjektive gener af støj på deres arbejdsplads. Dette skyldes bl.a. at støjen har en hel række virk-

ninger på den menneskelige organisme.

Foruden at kunne beskadige høreorganet og langsomt udtræde evnen til først at høre høje toner og til sidst evnen til at høre almindelig talestemme, påvirker den pulsfrekvensen, blodtrykket og hudkarrenes kontraktionstilstand og kan desuden give symptomer som hovedpine og træthed (3).

Det er her værd at lægge mærke til, at den herhjemme anvendte grænse for tilladelig støj på arbejdspladsen på 90 dB ikke engang beskytter mod beskadigelse af høreorganet. Således vil 10% af de arbejdere der har arbejdet ved den tilladte støj på 90 dB efter 10 år være så støjskadede, at de er blevet tunghøre. Man skal helt ned på 70-75 dB førend alle er sikrede mod støjgener. Det er derfor nok ikke galt at antage, at mindst ca. 100.000 arbejdere er udsatte for at få påviselig skade af støj på deres arbejdsplads.

Støv

En af de mest klassiske arbejdssygdomme er støvlungesygdommen silicose. Den kan man få på en arbejdsplads, hvor der er for meget kvarts-støv i luften, altså hvor man f. eks. bruger sand i produktionen, som f. eks. på et jernstøberi. Det er en sygdom alle danske læger har lært om, dog på en sådan måde, at man fik det indtryk, at det var en "museumsygdom". Det er det dog ikke. Der dukker fortsat lige så mange tilfælde af silicose op idag som for 20 år siden, (4,5), og det kan med sikkerhed fastslås, at nye tilfælde af silicose fortsat vil dukke op i de næste 10, 15, måske 20 år i Danmark.

Det forholder sig nemlig sådan at der stadig findes helt uacceptable forhold i de danske jernstøberier. Arbejdstilsynet har ført en speciel kampagne i de sidste par år mod netop denne branche, hvor der arbejder ca. 3.000 mand. Dette har afsløret at over halvdelen af de støvmålinger der er foretaget i de sidste 2 år, har ligget over de tilladte normer for silicofarligt støv på arbejdspladsen (6).

For en anden af de klassiske støvlungesygdomme asbestose, ser billedet ikke meget bedre ud. Det er der nok en del der har fået indtryk af, fordi man i 1972 gennemførte et forbud mod anvendelsen af asbest som isolationsmateriale. Dette forbud er dog kun et begrænset forbud og var kun en imødekommelse af de krav, som det lille fagforbund for isolationsarbejdere var kommet med igennem flere år. (i de sidste 10 år er der i dette forbund i gennemsnit død een arbejder af asbestose hvert år) Men asbest bruges stadig masser af steder i dansk industri og håndværk: Ved produktion af eternittagbeklædning, af navelit-bygningsplader og af plastik-gulvplader. Snedkere og tømrere som udskærer tag- og bygningsplader er udsatte og malere der bruger asbest i spartelmasse er det (7).



Og belastningen af arbejdere med asbest kan være stor. Det har systematiske målinger på Danmarks største fabrik for eternitplader vist. For knap 2 år siden, da man havde udfoldet store anstrengelser for at nedsætte asbeststøvmængden i luften lå fortsat 44% af målingerne over den tilladte støvgrænse. Og alle var på det tidspunkt enige om, at forholdene aldrig nogensinde havde været bedre end da. (8)

Men også såkaldt "ikke-aktivt" støv kan give lungelidelser. Dette gælder f. eks. det cementstøv, som man indånder på danske cementfabrikker, og det støv man indånder, når man foretager svejsning. Man kommer jo til at hoste ved at indånde for meget støv, og hvis udsættelsen vedvarer, kan man udvikle bronchitis, som kan blive kronisk og dermed give anledning til en invaliderende lungesygdom,



som ikke er til at adskille fra de symptomer, som de førnævnte "klassiske" lungesygdomme giver. Ved svejseprocesserne gør sig desuden det forhold gældende, at arbejderen kommer til at indånde en hel række metaller fra svejserøgen, som ikke alene kan genere lungerne, men som også kan give akut forgiftning. Hvad det kan medføre på langt sigt, har man fået en vis formodning om ved spørgeskemaundersøgelsen, som var grundlaget for den såkaldte B&W-rapport som bl. a. viste, at 55% af svejserne der havde kronisk bronchitis. (9)

Kemisk påvirkning

Som nævnt i indledningen er dette område temmeligt uoverskueligt p. gr. a. den katastrofalt manglende indsats fra samfundets side for at bedømme de 10.000 af forskellige kemiske arbejdsstoffers evt. sundhedsskadelige virkninger, og specielt mangler undersøgelser over stoffernes kroniske skadeseffekter.

Men nogle stoffers skadevirkninger er da velkendte, og det er bl. a. stoffer som er velkendte i den øvrige miljødebat, f. eks. bly og kviksølv. Litteraturen om optagelse, akkumulation, udskillelse og giftvirkninger på forskellige organer, først og fremmest nerve- og hjernevæv er omfattende, og dette gælder også de organiske forbindelser. Alligevel har vi stadig store problemer f. eks. i akkumulatorindustrien, og en antydning af dette problems størrelsesorden kan man se af Arbejdstilsynets årsberetning for 1973, hvor det står anført, at 27% af de urinprøversom blev undersøgt for bly viste resultater, der lå over den højest tilladte grænse (6).

Nøjagtigt det samme forhold

gør sig gældende for kviksølv, og når man dykker ned i undersøgelser af de enkelte fabrikker, som f. eks. producerer klor i et alkalianlæg, så kan man se, at niveauet for det antal urinundersøgelser, der ligger over den højest tilladte grænse simpelthen har stabiliseret sig omkring 25-30% gennem adskillige år.

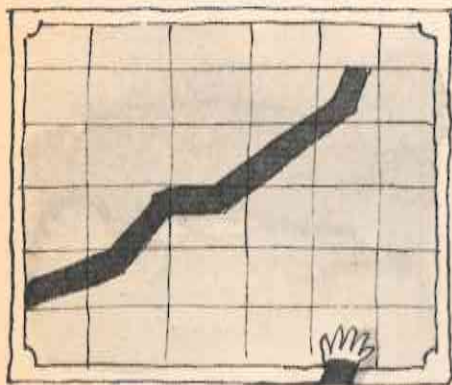
Også når det angår spørgsmålet om de såkaldte organiske opløsningsmidler er der tale om en gruppe kemiske stoffer, hvis skadevirkninger på mennesker har været beskrevet gennem lang tid, nu snart gennem 100 år. Opløsningsmidlerne forekommer f. eks. i malinger, farver, lakker, lime og i affedtningsanlæg, og de udsatte arbejdere findes derfor blandt malere, gulvpålaggere, grafiske arbejdere, arbejdere i farve & lakindustri, i metalindustrien og i den kemiske industri, i kemiske renserier, i skofabrikker, i træindustrielle virksomheder og mange andre steder. Stofferne kan først og fremmest give skader i det perifere nervesystem og i hjernevæv, og at forgiftningsproblemerne er aktuelle kan ses af de mange rapporter og så herhjemme om farene i malernes og linoliumsarbejdernes erhverv (10, 11, 12).



Men der droppes stadig nye kemiske stoffer ud på markedet, f. eks. bruges nu i tiltagende grad epoxy- og polyurethanstoffer i hærde og 2-komponentlime. Selvom stofferne er nye ved vi allerede, at de har udtalte allergifremkaldende egenskaber, som specielt rammer huden, men som også kan ramme luftvejene og give både bronchitis og astma og nedsat lungefunktion. Stofferne udgør således et meget godt eksempel på, hvor-

ledes man for at opnå en ikke nærmere defineret effektivitetsforøgelse i produktionen udsætter arbejderne for at få nye og alvorlige sygdomme. (Selvfølgelig uden at spørge nogen, endsige arbejderne, om det nu også var en god ide).

Hudsygdomme er en af de talræsmæssigt store grupper af erhvervs-sygdomme. Man regner herhjemme med ca. 10.000 nye tilfælde af erhvervseksem om året. Sygdommene er først og fremmest forårsaget af de forskellige arbejdsstoffers kemiske virkninger, men et gammelkendt erhvervseksem som cementeksemet er dog fremkaldt af en kombineret fysisk og kemisk virkning af cemen-ten.



Ryg-, muskel- og ledlidelser

Ifølge arbejdsmiljøgruppens rapport nr. 2 (2) er dette en af de allerstørste grupper af erhvervs-sygdomme. Af de spørgeskemaudspurgte LO-medlemmer angav således ca. halvdelen, at de havde symptomer fra ryggen. Også symptomer fra led og muskler i arme og hænder forekom meget hyppigt. Så at sige alle de adspurgte satte deres symptomer i forbindelse med deres arbejde.

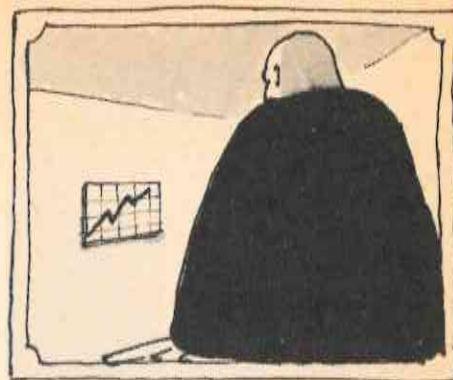
Når man ser på, hvordan symptomerne varierer indenfor de forskellige fagforbund, er man da heller ikke i tvivl om, at der findes en sådan sammenhæng. De forebyggende foranstaltninger har da også været så ringe, at man først for to år siden herhjemme overhodet fik en vægtgrænse for, hvad man måtte belaste en arbejder med. Det gjaldt manuel transport af kød-kroppe og er senere fulgt op af en vægtgrænse for renovationsarbejdere (13), men først for helt nylig er der lagt op til en generel

vægtgrænse for manuel transport af sække (14)

Træk, som jo kan forværre eller ligefrem fremkalde mange af ovennævnte symptomer, er een af de ting man hyppigst møder klager over på danske arbejdspladser. Man kan se det af nogle af de undersøgelser, der er gennemført af Specialarbejderforbundet i Danmark, (SID), dels i Køgebugt virksomhederne (15), dels i fiskeindustrien i Esbjerg (16). Blandt kvinderne det sidste sted, hvor 85% og 77% klagede over henholdsvis træk og kulde, fandtes iøvrigt en bemærkelsesmæssig sammenhæng mellem ansættelsestid og bekræftende svar på, om de havde underlivsbetændelse. Efter 2 års ansættelse var tallet således steget fra 3% til 55%

Skifteholdsarbejde og akkordarbejde

Der er blandt mange skifteholdsarbejdere, f. eks. dem på treholds-skift, hyppigere end blandt arbejdere på daghold påvist mavesymptomer, tarmsymptomer, søvnforstyrrelser og seksuelle problemer (17). Desuden er f. eks. forekomsten af alvorlige ulykker hyppigere på nat-holdene (18). Dette er et problem



som herhjemme måske vedrører en stor del af de 120.000 mennesker alene i industrien, og sikkert et lignende antal i den offentlige sektor, som arbejder i en eller anden form for skifteholdsarbejde (19).

Men på trods af spørgsmålet om skifteholdsarbejdets sundhedsmæssige følger er godt belyst, og litteraturen herom har et anseeligt omfang, har det endnu ikke fundet vej til loven om arbejderbeskyttelse. Det er derimod overladt til overenskomstforhandlinger mellem arbejdsgivere og arbejdstagere.

Det samme gælder arten og omfanget af akkordarbejde, som også er uden nogen offentlig kontrol, selvom ingen for alvor er i tvivl om, at akkordarbejde er en væsentlig stress- og sygdomsfremkaldende faktor i Dansk industri i dag.

Den ubrugte lov

Det kan måske i første omgang undre, at vi har så store problemer med arbejds-sygdomme i Danmark i dag, som jeg har skitseret foran. For vi har jo i mere end 100 år haft en lov om arbejderbeskyttelse og et dertil knyttet organ, Arbejdstilsynet, som skal administrere loven.

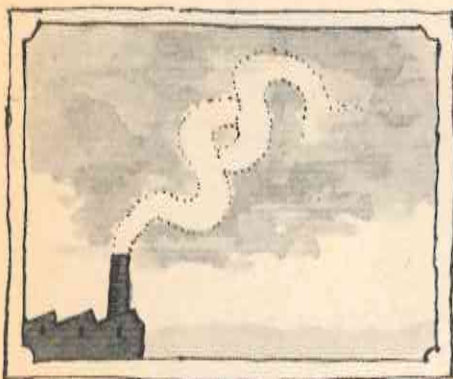
Når man læser den gældende lov, (20) som nu efter 20 år er ved at blive revideret ved fremsættelsen af et nyt lovforslag i folketinget, så bliver man som ikke-jurist en del forundret. Først og fremmest fordi mange af paragrafferne i loven er så væsentligt formulert, at hovedindtrykket bliver, at arbejderne ikke først og fremmest skal beskyttes, men kun hvis der samtidigt kan tages hensyn til alle mulige andre forhold (en enkelt undtagelse er en paragraf om radioaktivitet, hvor der for en

gangs skyld står, at arbejderne skal være effektivt beskyttede mod radioaktiv stråling).

Disse valne formuleringer kan tildels akcepteres, hvis man går ind på, at loven er en ramme-lov, og når man opdager, at mange af paragrafferne åbner rige muligheder for Arbejdstilsynet, såvel at pålægge arbejdsgiveren at lægeundersøge arbejderne og giver Arbejdstilsynet mulighed for at lukke hele virksomheder eller dele af disse, hvis de giver anledning til sundhedsfare.

Men kender man lidt til praksis, så bliver sagen først helt uakceptabel. Arbejdstilsynet har nemlig slet ikke mandskab økonomiske eller tekniske ressourcer nok til at foretage den

nødvendige kontrol i dansk industri. Når tilsynets muligheder for en teknisk eller kemisk kontrol af arbejdsmiljøet et så ringe (fordi der kun er ca. 7 teknikere ansat i Statens Institut for Arbejdshygiejne) så umuliggøres en effektiv kontrol.



En anden ting, som bringer sagen i perspektiv er, at den kemiske industri er begyndt at "sløre" sammensætningen af de stoffer de producerer og markedsfører. Dette vanskeliggør det for konkurrenterne at komme med i ræset, men det vanskeliggør jo på samme tid mulighederne for kemisk kontrol og dermed sygdomsforebyggelse.

Kampen for et bedre arbejdsmiljø

At få startet og uddybet initiativer til at bedre arbejdsmiljøet rundt omkring på vore arbejdspladser, forudsætter foruden viden også politisk indsigt, kampvilje og stædighed. Det det gælder om er jo nemlig at få omprioriteret landets ressourcer i retning af, at der ofres tilstrækkeligt med penge til at danske arbejdere kan få et arbejde, som ikke nedbryder deres sundhed.

Dette vil meget ofte betyde, at Arbejdstilsynet, med den givne struktur, skal tvinges til at pålægge arbejdsgiverne at ofre flere penge på at lave et ordentligt arbejdsmiljø. Her, som så mange andre steder, skal et hensyn til sundheden altså afvejes mod et teknisk- og økonomisk hensyn. Og det vil selvfølgelig meget ofte resultere i en modstand hos mange arbejdsgivere mod en sådan udvikling.

En anden gældende lov indenfor området er loven om ulykkesforsikring (21), hvis formål (tilsyneladende) er at sørge for, at de arbejdere, som på trods af Arbejdstilsynets forebyggende virksomhed skulle være så uheldige at få en arbejdssygdom, dog var sikret en erstatning herfor. Men dette led i lovgivningen fungerer heller ikke. Loven fortolkes og administreres nemlig jernhårdt og firkantet, og gennem de sidste 10 år har ulykkesforsikringen da også kun anerkendt mellem 200 og 400 erhvervs sygdomme om året.

Et ganske godt eksempel på den manglende effektivitet er det foreløbige resultat af Arbejdstilsynets kampagne mod alle de danske plastikvirksomheder, som anvender opløsningsmidlet Styren. Efter en i mere end 2 år varende kampagne, startende i 1972, var der endnu 25% af virksomhederne, som endnu ikke var bragt i overensstemmelse med tilsynets yderst mådeholdne krav, nemlig at virksomhederne overholdt de gældende hygiejniske grænseværdier for Styren (!)

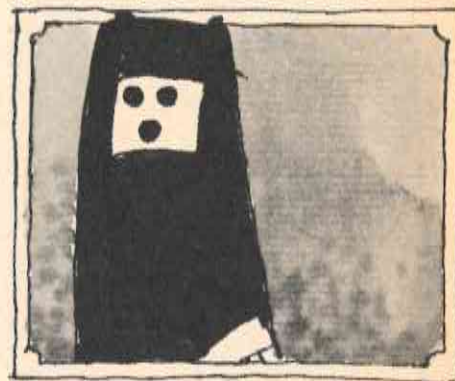
Grænseværdier i U.S.A. og U.S.S.R.

Et aktuelt eksempel på denne modsætning mellem arbejdernes og arbejdsgivernes interesser er den begyndende diskussion af de såkaldte hygiejniske grænseværdier. Dette er en betegnelse for de tilladte koncentrationer af de kemiske stoffer, der findes i luften på en arbejdsplads, enten det er som luftarter eller som støv. Det der her er faldet i øjnene er de meget markante forskelle på de værdier man anvender i vest og i øst, især når man f. eks. sammenligner værdierne i USA og i USSR.

Af en sammenligning mellem 167 sammenlignelige - og altså identiske - stoffer, som findes på 1973-listerne over grænseværdierne i USA og USSR kan man se,

at de sovjetiske krav til arbejdspladserne gennemgående er langt strengere end de amerikanske. Kun ca. 7% af de amerikanske værdier ligger under de sovjetiske, ca. 12% er helt ens, medens ca. 81% af de sovjetiske værdier ligger lavere end de amerikanske.

Og det er ret kraftige forskelle, der her er tale om: 50% af alle de amerikanske værdier er så ledes fra 5 til mere end 20 hundrede gange større end de tilsvarende sovjetiske.



Når det samtidig nu er helt afsløret, at de amerikanske værdier end ikke tilsigter at beskytte alle arbejdere på deres liv og helbre, så er det på tide at man på danske arbejdspladser og i den danske fagbevægelse begynder at tage dette problem op og begynder at stille strengere krav til arbejdspladsernes indretning end dem Arbejdstilsynet nu godkender.

Et andet naturligt krav, som ligger i linie med dette, er at stille krav om en effektiv kontrol med alle kemiske arbejdsstoffer. Således at forstå, at intet kemisk arbejdsstof godkendes førend undersøgelsesresultaterne er godkendt af dem, der skal udsættes for stofferne, nemlig arbejderne. For øjeblikket er situationen jo den, at ethvert stof kan indføres uden at det i forvejen er blevet undersøgt, og endog uden at stoffets produktion bliver meldt til Arbejdstilsynet.

Arbejdere og akademikere

Det er på dette punkt, at der ligger et vigtigt perspektiv i de arbejdspladsinitiativer, der er udgået fra visse fagforeninger og fagforbund, og fra de nævnte ar-

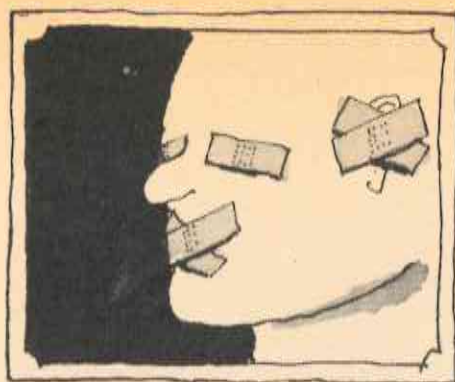
bejder-akademiker rapporter. Det er blevet påvist, at den samarbejds-politik, som Arbejdstilsynet har ført over for arbejdsgiverne, meget ofte er til skade for arbejderne, og at det fremtidige arbejde med sundhed på arbejdspladserne, skal foregå ud fra arbejderens præmisser.

Men her har akademikerne en meget vigtig rolle. Det er nemlig meget ofte os, der besidder den fornødne viden, der kan være med til at få arbejdet til at rulle. At viljen derimod heller ikke er nok, viser flere af arbejderne - akademikerne rapporter: For at fungere effektivt skal sådanne rapporter følges op af politiske initiativer.

Per Gregersen, læge.

Referencer:

1. Forureningsrådet: Rapport nr. 2, Industristøj, København 1971.
2. Arbejds miljøgruppen af 1972: Rapport nr. 2, Arbejds miljøundersøgelsen, Kbhvn. 1974.
3. Ewertsen, Harald W., Steenberg J. Støjens sundhedsfarlige virkninger, Ugeskrift f. Læg., 133: 951-955, 1971.
4. Direktoratet for ulykkesforsikringen: Årsberetninger, 1954-71.
5. Specialarbejderforbundet i Danmark, Støberier - Silicose, Kbhvn. 1972
6. Direktoratet for arbejdstilsynet: Arbejdstilsynets virksomhed 1973, Kbhvn. 1975.
7. Gregersen, Per: Asbest, en stadig helbredstrussel, Fagbladet, udg. af Specialarbejderforbundet i Danmark, nr. 4, s. 26-27, 1975.
8. Gregersen, Per: Flyvesand kan give silicose, Fagbladet, nr. 20, s. 28-30, 1973.
9. Arbejdsmedicinsk gruppe og repræsentanter fra klubberne 1, 2, 4, 13 og Fællesklubbens på B&W: Rapport fra et skibsværft, Kbhvn. 1974.
10. Maler-rapporten, Studenterfronten, Århus Universitet, Ndr. Ringgade 3, 8000 Århus c.
11. Maler-rapporten, Malernes Fagforening, Lygten 10, 2400 NV, 1972.
12. Linoleum-Rapporten, Studenterfronten, Århus Universitet, Ndr. Ringgade 3, 8000 Århus C, 1972.



14. Direktoratet for arbejdstilsynet: Meddelelse nr. 28, 1974.
15. Specialarbejderforbundet i Danmark: Rapport fra miljøundersøgelsen i Køge Bugt-området, Kbhvn. 1974.
16. Specialarbejderforbundet i Danmark: Liv, ære og velfærd i Esbjergs Fiskeindustri, Kbhvn. 1974.

17. Andersen, Jørgen, E.: Tre-skittearbejde, I-II, Socialforskningsinstituttet, Kbhvn 1970.
18. Andlauer, P.: Shiftwork, Encyclopaedia of Occupational Health and Safety, International Labour Organisation, Geneve, 1972.
19. Arbejds miljøgruppen af 1972: Rapport nr. 3., Arbejds miljø, Kbhvn. 1975.
20. Arbejdsministeriets lovbekendtgørelse nr. 297 af 4. juli 1968: Bekendtgørelse af lov om almindelig arbejderbeskyttelse.
21. Socialministeriets bekendtgørelse nr. 137 af 26. april 1968: Bekendtgørelse af lov om forsikring mod følger af ulykkestilfælde.
22. Alexander v. Roschin & L.A. Timofevskaya: Chemical substances in the Work environment: Some cooperative aspects of USSR and US Hygienic Standards, Ambio, vol. 4, no. 1., s. 30-33, 1975.

Der brast et håb og kun få var glade
da huset blev stormet i Fredensgade.
Beskyttet af kæder af politi
to dumheden fat - og så var freden forbi!
Mange bestemmelser om sikkerhed
blev overtrådt og trampet ned,
men der var nogle der sa'e nej på sin egen facon,
en tak til dem fra jord og beton!
Man skjuler no'et man vil føre igennem
bagom krydset med kommunestemmen!
Nu gælder det om at passe på
ellers går det værre end no'en ka' spå,
for en skønne dag det bliver befalet
at fjerne parken ved Rigshospitalet
med tanke på vejnet med djævelske arme
en trussel mod livet og søernes charme!
Man sku' tro no'en ønsker byen kvalt
inden alle ka' se hvad der virkelig er galt!
I fredens navn - der ligger en gade
som (hvis den kunne) ville nikke et par flade
og banke magten og onskaben ud
af dem der snart må stå for skud!

Tage Morten/NOAH/Østerbro



Vand- forurening

"Vandforurening" er en revideret udgave af det gamle NOAH-blad om vandforurening.

Kun nogle få procent af Danmarks areal er dækket af søer og vandløb. Erhverv, der er knyttet til vandløb og søer spiller en beskednen rolle i Danmarks økonomi. Men de vandige miljøer spiller en afgørende rolle i vores kulturlandskab. Søer og vandløb giver tit landskabet dets karakter. De byder på et varierende dyre og planteliv, og anvendes til lystfiskeri, badning og sejllads.

I 1971 lavede NOAH's vandgruppe et temanummer af NOAH-bladet om vandforurening. På dette tidspunkt var der mange teknikere og industrifolk, der mente, at man skulle anvende vandløbene til at transportere spildevandet "væk" med. Det var nemlig den billigste måde til at slippe af med affaldet på.

Denne holdning er nok på retur, men der er stadig et behov for en indsats for at bevare de af vore søer og vandløb, som endnu ikke er påvirket af forurening, og at få ændret tilstanden i de, som er blevet ødelagt.

Vandforurening. 48 s
kr. 7 i NOAH

126

En frisk sag

58 miljø- og forureningssange er samlet i NOAH's Sangbog 1. Og de er samlet for at blive brugt blandt miljøbevidste mennesker og grupper landet over.

Her citeres i uddrag fra lektøruddatalelsen:

Undertitlen er: Miljø- og forureningssange- og det er det da også, men det er også i høj grad bevidste samfundskritiske og satiriske sange. Der er gode melodi-

er, sjove og slagkraftige tekster, uden (for meget) klicheagtig vamlende agitation. Mange, og ikke de dårligste er lavet "før tilfældet" af redaktørerne, desuden af

Røde Mor og andre aktivkolektiver, samt klassikere: Jesper Jensens Bispebjergsang og H. Rasmussens: Danmark nu blunder. Disse dog grundet copyright uden musik. Tiltalende layout - gode illustrationer. En anderledes frisk sag.

NOAH's sangbog 1
128 sider, illustreret.
Noder og becifringer.
NOAH 1975. Kr. 17,00.

